

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У АГРАРНІЙ СФЕРІ

Г.І. Дідур

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

***Анотація.** Визначено, що розвиток агропромислової інтеграції сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Інтеграція може розглядатися як суспільно-економічний процес, що виникає на певній стадії розвитку продуктивних сил.*

Узагальнення дослідження позитивного та негативного впливів інтеграційних процесів на аграрне виробництво дозволило виявити низку ризиків, що їх супроводжують.

Пропонується починати створення інтеграційного об'єднання за участю підприємств аграрної сфери, з розробки загальної концепції організації інтегрованого формування, яка повинна включати чотири важливі блоки: організаційний, економічний, маркетингово-логістичний і соціальний.

Визначено задачі органів державного управління регіонального рівня, щодо сприяння агропромислової інтеграції, які повинні містити законодавче забезпечення їх діяльності, економічне стимулювання їх створення і початкової підтримки.

Першочергове значення для розвитку інтеграції в аграрній сфері має розробка організаційно-економічної моделі, яка б визначала основні принципи організації і діяльності інтегрованого об'єднання, функціональний розподіл повноважень і відповідальності між його учасниками, питання адміністративного і функціонального підпорядкування, а також централізованого управління об'єднанням.

***Ключові слова:** агропромислова інтеграція, інтеграційний механізм, концепція, об'єднання, регуляторна політика.*

Вступ. Перехід до інтегрованого виробництва об'єктивно обумовлений рівнем розвитку продуктивних сил і міжгалузевих зв'язків. Інтеграція може розглядатися як суспільно-економічний процес, що виникає на певній стадії розвитку продуктивних сил, коли організаційно-економічні форми міжгалузевої взаємодії, що склалися на основі поділу праці, виявляються недостатньо дієвими й не забезпечують подальшого підвищення ефективності виробництва.

Теорія й методологія агропромислової інтеграції у світовій практиці аграрного бізнес-менеджменту займає важливе місце. Ідеї, концепції, методологічні положення по сутності й формам агропромислової інтеграції, побудові й функціонуванню інтеграційних механізмів уже давно взяті на озброєння й реалізовані фахівцями органів управління ряду регіональних агросекторів. Проте, навіть організаційно оформлені інтегровані й кооперовані структури, такі як агрохолдинги, агрофірми, сільськогосподарські виробничі й споживчі кооперативи та ін. не функціонують як цілісні відтворювальні

системи, кожен учасник яких повинен бути жорстко орієнтований на високі кінцеві результати й постійний ріст ефективності спільного виробництва.

Після розриву старих зв'язків планово-розпорядницької економіки, підприємства аграрного сектору увійшли в економічні протиріччя одне з одним, замість розвитку партнерства, пошуку ефективного кінцевого результату необхідного всім, кожне стало шукати свої шляхи «порятунку» у цій стихії.

Розвиток інтеграційних процесів в аграрному секторі дозволяє набагато пом'якшити проблеми, пов'язані з відсутністю належного державного регулювання сільгоспвиробництва, диспаритетом цін на ресурси, споживані для виробництва сільгосппродукції й ціною при її реалізації.

Аналіз останніх досліджень. На думку багатьох авторів [1, 2, 3, 4], сільськогосподарська кооперація й агропромислова інтеграція мають однакову родову ознаку: в обох випадках головним завданням є забезпечення цілеспрямованої спільної діяльності підприємств і трудових колективів у зв'язку й із приводу відтворення сільськогосподарської продукції. Просто кожна організаційно-правова форма об'єднання досить жорстко обумовлює введення в дію властивих тільки їй економічних механізмів взаємодії учасників спільного виробництва. У тому числі механізму економічних відносин і його складової частини - механізму забезпечення еквівалентного обміну й розподілу [5].

Досвід впровадження інтеграційних процесів [6, 7, 8] свідчить, що вони можуть позитивно впливати на соціальні процеси за такими напрямками, як стабілізація демографічної ситуації, скорочення безробіття, створення нових робочих місць підвищення ефективності праці, ріст доходів населення.

Результати досліджень. Ситуація, що склалася в агропромисловому комплексі дозволяє говорити про можливість розвитку інтеграційних процесів, як важливого напрямку підвищення ефективності його функціонування. Але, поряд з позитивними моментами, розвиток інтеграційних процесів супроводжується ризиками, до яких можна віднести:

- прагнення до монополізму і посиленню контролю за підприємствами (зловживання контрольно-управлінськими функціями);
- контроль за діяльністю переробних і агросервісних підприємств з боку сільськогосподарських виробників обмежений, або і зовсім відсутній;
- система ціноутворення і розподілення не є досконалою: ціни не узгоджуються з господарствами-учасниками, вони не беруть участь у розподіленні прибутку;
- припинення існування сільськогосподарських підприємств, як юридичних осіб;
- штучна підтримка нерентабельних підприємств, за рахунок рентабельних;
- виникнення складностей у зв'язку з перерозподілом фінансових ресурсів;
- велика (багаторівнева) структура управління. Складність проходження управлінських рішень всіма рівнями, що відбивається на

ефективності їх виконання;

- потреба у великій кількості кваліфікованих менеджерів і в той же час недостатнє фінансування підготовки спеціалістів, тому не завжди можуть бути реалізовані ефективні проекти;

- ненадходження до місцевих сільських рад податкових та інших платежів від підприємств, що припинили своє існування;

- зацікавленість у високоприбуткових сільськогосподарських галузях та нехтування низькоприбутковими, зокрема тваринництвом;

- зменшення робочих місць в результаті підвищення технічної оснащеності;

- в діях інвесторів переважають тактичні рішення. Прагнення ними отримати віддачу від вкладень в короткі строки;

- закритість діяльності, що призводить до конфліктів з місцевими органами влади;

- не достатньо уваги приділяється розвитку соціальної інфраструктури;

- нарощування соціальної напруги на селі через вивільнення зайвих працівників і зростання рівня безробіття.

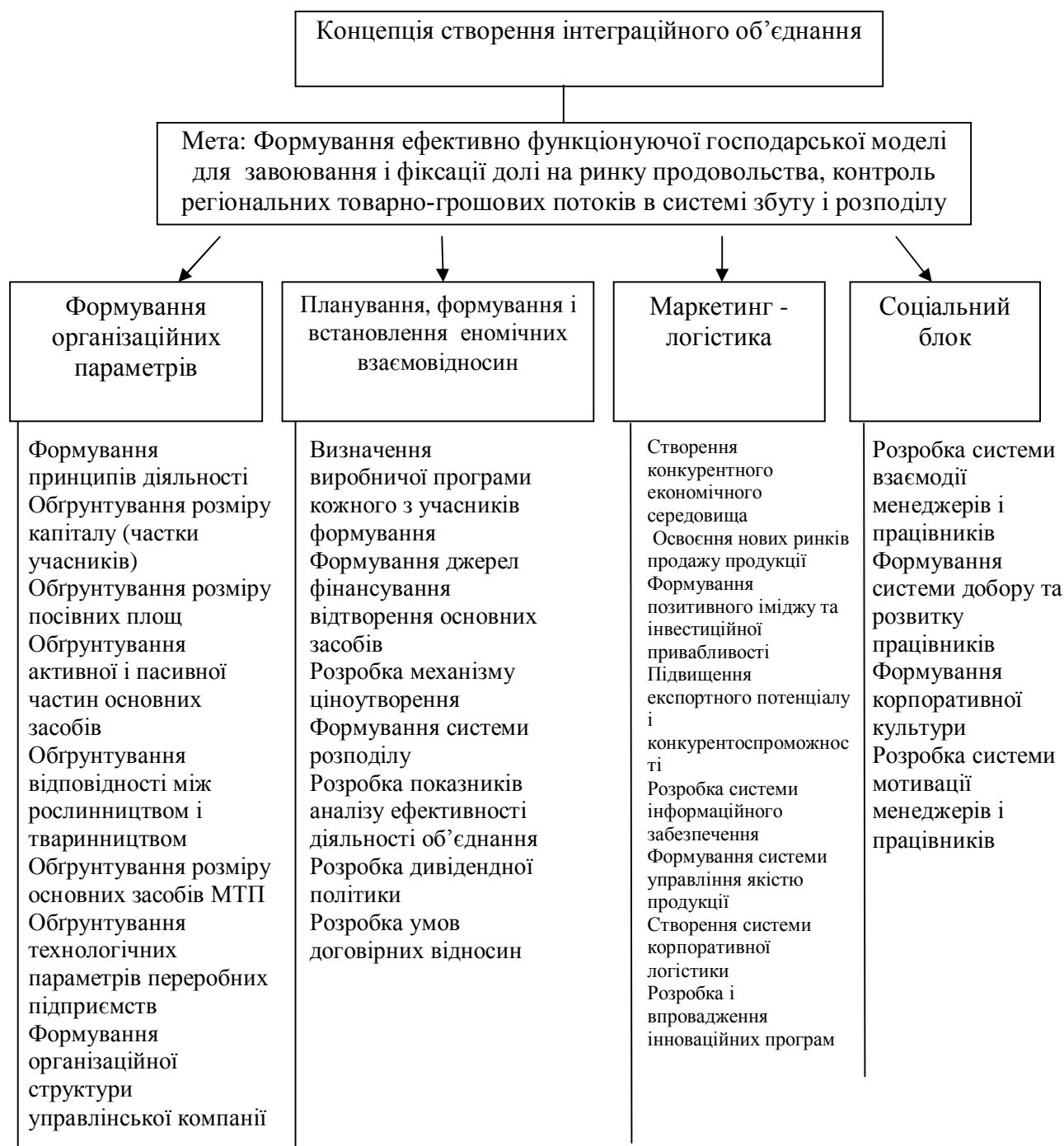
Непрозорість діяльності агрохолдингів з одного боку стримує потенційних інвесторів, а з іншого не дозволяє органам державної влади виконувати свої обов'язки. Така ситуації може призвести до монополії агрохолдингів та повного збідніння села.

Тому, необхідно передбачити своєчасне надання затвердженої статистичної звітності в районні і обласні органи влади, тобто адміністрація районів, де розташовані підприємства, що входять до складу об'єднань, повинні мати інформацію про їх діяльність, для здійснення аналізу стану сільського господарства району.

Одним з головних моментів, що визначають життєздатність інтегрованого формування є забезпечення реалізації економічних інтересів всіх його учасників, тобто паритетності їх взаємовідносин (відповідність вкладу в кінцевий результат тій віддачі, що отримується). Оскільки між окремими сферами агропромислового комплексу існує різний час обороту засобів, співвідношення основних і оборотних фондів, оподаткування, нормативних відрахувань і інших умов, механізм розподілення доходу повинен враховувати особливості технологічних процесів і рівень розвитку економіки учасників інтегрованих формувань.

Визначальним моментом створення інтеграційного об'єднання за участю підприємств аграрної сфери є розробка загальної концепції організації інтегрованого формування: визначення місії та основних напрямків його розвитку (рис. 1).

Розроблена нами концепція включає чотири важливі блоки: організаційний, економічний, маркетингово-логістичний і соціальний. Ці складові є основоутворюючими і невід'ємними складовими ефективного функціонування інтегрованого об'єднання в ринковій економіці.

Рис. 1 Концепція створення інтеграційного об'єднання на корпоративній основі за участю сільськогосподарських підприємств

Наявність соціального блоку є обов'язковою умовою і стає актуальним, особливо в останні роки, враховуючі стрімкий розвиток холдингових структур в сільському господарстві України і ті негативні явища, які складаються при цьому в соціальній сфері.

Для успішного розвитку інтегрованих формувань задача органів державного управління регіонального рівня в першу чергу міститься в законодавчому забезпеченні їх діяльності, економічному стимулюванні їх створення і початкової підтримки (рис. 2). При цьому з метою запобігання

проявів недобросовісної конкуренції, регіональної монополізації ринку, притиснення прав сільськогосподарських виробників і інтересів споживачів повинен здійснюватись контроль за дотриманням інтегрованими формуваннями антимонопольного законодавства, статутних і фінансових положень, цільового використання земель сільськогосподарського призначення, екологічних вимог і ін.

Рис. 2 Заходи державного регулювання з розвитку інтеграційних об'єднань в аграрній сфері

За регіональними органами влади доцільно закріпити: контроль за збереженням родючості земель, проведення природоохоронних заходів, дотримання встановленої норми концентрації земель.

Державні регіональні органи управління разом із інтеграційними формуваннями можуть займатися організацією цільових програм, в тому числі з будівництва шляхів на селі, будівництво об'єктів водопостачання, телефонізації, електрифікації. Особливо це відноситься до об'єктів інфраструктури, що безпосередньо впливають на економічну ефективність агропромислового виробництва.

Успішний розвиток інтеграційних процесів досягається при врахуванні організаційно-економічних факторів, що одночасно стимулюють і стримують розвиток агропромислових формувань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективність процесу інтеграції визначається узгодженістю інтересів сільськогосподарських товаровиробників, переробників і торгівельних організацій. Узгодженість інтересів сприяє розвитку процесу інтеграції, а її відсутність гальмує.

Першочергове значення має розробка організаційно-економічної моделі, яка б визначала основні принципи організації і діяльності інтегрованого об'єднання, функціональний розподіл повноважень і відповідальності між його учасниками, питання адміністративного і функціонального підпорядкування, а також централізованого управління об'єднанням.

Література

1. Батир Ю.Г. Моніторинг ринку сільськогосподарської продукції/ Ю.Г. Батир, С.О. Гримблат // Економічний простір.–2009. – №22/2. – С.131-136.
2. Кириленко С. Агропромышленный комплекс Украины: состояние и взгляд в будущее / С. Кириленко // Экономика АПК. – 2000. – №1. – С. 4-18.
3. Логинов В. Тенденции развития продовольственных рынков / В.Логинов // Экономист. – 2002. – №2. – С. 19-24.
4. Панкратова Л.А. Адаптація сільськогосподарських підприємств до умов ринкового середовища: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: 08.07.02 / Л.А. Панкратова – Київ, 2005. – 17 с.
5. Измалков С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / С. Измалков, К.Сонин, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4-26.
6. Организация и функционирование агропромышленных формирований холдингового типа / И.Ушачёв, А.Анисимов, А. Югай, В. Арашуков // АПК: экономика, управление. – 2002.- №3. – С. 25-35.
7. Гречанюк С. Развитие интеграции в АПК Северо-Запада России/ С.Гречанюк // АПК: экономика, управление. – 2004.- №3. – С. 36-42.
8. Ушачёв И.Г. Состояние и перспективы развития корпоративных форм управления в АПК России/ И.Г. Ушачёв // АПК: экономика, управление. – 2002.- №2.- С. 21-31.

АННОТАЦИЯ

Дидур А.И. Развитие интеграционных процессов в аграрной сфере

Обоснована актуальность темы исследования. Определено, что развитие агропромышленной интеграции способствует повышению эффективности сельскохозяйственного производства. Интеграция может рассматриваться как общественно-экономический процесс, который возникает на определённой стадии развития продуктивных сил.

Исследование позитивного и негативного воздействия интеграционных процессов на аграрное производство позволило выявить ряд рисков, которые их сопровождают.

Предлагается создание интегрированного объединения, с участием предприятий аграрной сферы, начинать с разработки общей концепции организации интегрированного формирования, которая должна включать четыре важных блока: организационный, экономический, маркетингово-логистический и социальный.

Определены задачи органов государственного управления регионального уровня, которые бы способствовали агропромышленной интеграции..

Первостепенное значение для развития интеграции в аграрной сфере имеет разработка организационно-экономической модели, которая б определяла основные принципы организации и деятельности интегрированного объединения, функциональное распределение полномочий и ответственности между его участниками, вопросы административного и функционального подчинения, а также централизованного управления объединением.

Ключевые слова: агропромышленная интеграция; интеграционный механизм; объединение; регуляторная политика.

SUMMARY

Didur Anna I. Development of integration processes in agrarian sphere

The urgency of the research topic is grounded. It has been determined that the development of agro-industrial integration improves the efficiency of agricultural production. Integration can be seen as a socio- economic process that occurs at a certain stage of development of the productive forces.

Summary of the study of positive and negative impacts of integration processes on the agricultural production has revealed a number of risks that accompany them.

It is proposed to start creating an integrated association , in cooperation with agricultural enterprises for development of an overall concept of integrated formation organization, which should include four essential components: organizational , economic , marketing , logistics and social.

The tasks of public administration at the regional level , concerning promotion of agro-industrial integration , which should include legislative support for their activities, economic incentives for their creation and initial support has been determined.

The development of organizational and economic model that would determine the basic principles of organization and operation of an integrated union, functional division of powers and responsibilities between the parties, the issue of administrative and functional subordination , and centralized management of the unit is of primary importance for the development of integration in agriculture.

Keywords: *agro-industrial integration, integration mechanism, concept; union, regulatory policy.*